

AMERİKA VE MODERN TÜRKİYE’NİN OLUŞUMU: BİLİM, KÜLTÜR VE SİYASAL İTTİFAKLAR

Ömer KORKMAZ¹

Öz

Amerika ve Modern Türkiye’nin Oluşumu: Bilim, Kültür ve Siyasal İttifaklar isimli eserinde Ali Erken, birçok Avrupa merkezli Türk modernleşmesi okumasından farklı olarak Türk modernleşmesine Amerika’nın katkısını incelemektedir. Bunu yaparken Amerikan hayırsever vakıfların, İkinci Dünya Savaşı sonrası bu konuda üstlendikleri misyonları göz önünde bulundurarak küresel bağlamla birlikte bir Türk modernleşmesi değerlendirmesi yapmaktadır. Özellikle yeni kurulan Cumhuriyetin ihtiyacı olan yetişmiş insan eksikliğinin giderilmesi ve toplumun modern anlamda dönüştürülmesi noktasında tıp, endüstri, işleme ve beşerî bilimler alanlarında Türkiye’de birçok kurum fonlanmış ve birçok isim Amerikan bursları ile eğitim görmüştür. Yazar eserinde dönemin önemli isimlerinin anıları ve mektuplarının yanı sıra hayırsever vakıflardan Rockefeller ve Ford Vakıflarının arşivlerini taramış ve 1970 yılına kadarki süreci analiz etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Amerika, Modern Türkiye, Hayırsever Vakıflar

JEL Kodları: I22, I28, O19

AMERICA AND THE MAKING OF MODERN TURKEY: SCIENCE, CULTURE AND POLITICAL ALLIANCES

Abstract

In *America and the Making of Modern Turkey: Science, Culture and Political Alliances*, Ali Erken, unlike many Eurocentric readings of Turkish modernization, examines America's contribution to Turkish modernization. In doing so, he makes an assessment of Turkish modernization in the global context, taking into account the missions undertaken by American philanthropic foundations after the Second World War. Many institutions in Turkey were funded in the fields of medicine, industry, processing and humanities, and many names were educated with American scholarships, especially in the fields of medicine, industry, processing and humanities in order to overcome the lack of trained people needed by the newly established Republic and to transform society in a modern sense. In his book, the author analyzes the period up to 1970 through the memoirs and letters of important figures of the period, as well as the archives of the Rockefeller and Ford Foundations, two philanthropic foundations.

Keywords: Modernization, America, Modern Türkiye, Charitable Foundations

JEL Codes: I22, I28, O19

¹ Arş. Gör., Düzce Üniversitesi Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, omerkorkmaz@duzce.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1834-6232>

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Birinci Dünya Savaşına kadar genellikle kendi iç sorunlarıyla ilgilenmiş ve mümkün mertebe izole bir ülke olarak kalmıştır. Fakat İkinci Dünya Savaşı ile birlikte askeri anlamda güçlenen hegemonyasını kültürel, ekonomik ve siyasal alanlara da taşımaya başlamıştır. Amerikan kültürünün ve liberal normların, özellikle Soğuk Savaş döneminde gelişmekte olan ülkelere ihraç edilmesi büyük önem arz etmektedir. Bunu bazen doğrudan devlet kurumları aracılığıyla, devlet bütçesinden karşılanan askeri ve ekonomik yardımlarla bazen de hayırsever vakıflar, sivil toplum kuruluşları ve başka resmi olmayan fakat Amerikan devletinin dış politikasına uyumlu olacak şekilde çalışan kurumlarla gerçekleştirmeye çalışmıştır. Latin Amerika ülkeleri, Çin ve Yakındoğu ülkeleriyle ilişkilerini bu minvalde geliştirmiştir. Bu kurumların Türkiye’de beşerî bilimler, tıp ve temel bilimler alanlarındaki faaliyetleri literatürde bir eksik olarak karşımıza çıkmaktadır (s. 33).

Amerika ve Modern Türkiye’nin Oluşumu, Amerika’nın 1923 ile 1970 seneleri arasında Türkiye’de gerçekleştirmiş olduğu hayırseverlik faaliyetlerini, bu faaliyetlerin Türk seçkinleri ve Türk modernleşmesi ile olan ilişkisini ele almaktadır. Türk modernleşmesini ve modern Türkiye Cumhuriyeti devletinin ortaya çıkışını ele alan çalışmalar içerisinde (Lewis, 2018; Zürcher, 2013; Berkes, 2019) farklı bir perspektife sahiptir. Modern Türkiye’nin oluşumunu/ortaya çıkışını genellikle Avrupa aydınlanması ve modernleşmesinin etkisiyle açıklamaya çalışan çalışmaların aksine Ali Erken (2020), eserinde ABD’nin özellikle cumhuriyet kurulduktan sonra, “cumhuriyet modernleşmesine nasıl katkılar sağlamıştır”, “Türk seçkinlerinin/siyasetçilerinin ABD’nin konumuna yaklaşımı nasıl olmuştur”, “Amerika hangi alanlarda ve nasıl katkılar sağlamıştır” şeklindeki soruları iki Amerikan vakfını (Rockefeller ve Ford) temel alarak cevaplandırmaya çalışmıştır.

Kitap giriş, dört bölüm ve sonuç kısmı olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde ABD’nin Türkiye’deki Osmanlı’dan itibaren geliştirdiği ilişkilerinin, sosyal, dini ve ekonomik faaliyetlerinin genel bir özetini sunulmaktadır. Özellikle ABD başkanı Wilson’un izolasyonist bakış açısının terki sonrası Eisenhower Doktrini ile birlikte Yakın Doğu’ya açılma arzusuyla ABD dünyanın çeşitli ülkelerinde, özellikle hayırsever vakıflar aracılığıyla birtakım faaliyetler gerçekleştirmiştir. Bu faaliyetlerin amaçları arasında o ülkelerin ABD ile olan ilişkilerinin geliştirilmesi, Batılı ve Amerikalı değerlerin bu ülkelere ihraç edilmesi, ABD’nin ekonomik ve askeri çıkarlarının korunması, faaliyette bulunan ülkelerin tanınması ve Soğuk Savaş dönemi ile birlikte Batı Bloğuna yeni ülkelerin katılması sayılabilecektir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için kullanılan tıp, işletme yönetimi, sosyal ve beşerî alanlardaki eğitim destekleri, askeri ve sosyal yardımlar ABD dış politikasıyla uyumlu enstrümanlar olarak bu bölümde ele alınmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu seçkinlerinin Amerikan okullarıyla olan ilişkileri ve bu

okulları yaşanan bazı krizlere rağmen desteklemeleri, tek parti rejimi sonrasında ise soğuk savaş koşullarında “küçük Amerika” olmayı hedefleyen Türk siyasi seçkinleri ile Amerikan vakıflarının ilişkileri bu bölümde ele alınmaktadır. 27 Mayıs sonrası her ne kadar gerilimli süreçler yaşanmış olsa da Türk seçkinlerinin Amerikan hayırseverlik faaliyetlerinden azami olarak faydalanmaya çalışmaları, Amerikalı kurumların ve Türk seçkinlerinin İslam’ın sosyal ve entelektüel pratiklerde oynadığı dinamik rolünü dönüştürme arzusunun (s.33) ilişkilerdeki bir başka boyuta işaret ediyor olması ortaya konulmaktadır. Konuya ilişkin literatür ve literatürdeki boşluklar giriş bölümünde belirtilmekle birlikte bu çalışmanın literatürdeki doldurduğu boşluğu net bir şekilde ortaya koymak yerine okuyucuya bırakmıştır.

“Bilim ve Tıp: Cumhuriyetin Temel Direkleri” başlığını taşıyan birinci bölümde yazar, ABD’nin tıp üzerinden yürüttüğü hayırseverlik faaliyetlerinin “gelişmekte olan” ülkelerin “yaratıcı azınlığı” üzerindeki etkilerini ve bu hayırseverlik faaliyetlerinin nasıl ve hangi koşullarda meydana geldiğini kısaca anlattıktan sonra bu kurumların Türk seçkinleriyle olan ilişkilerini incelemektedir. Modernleşmeye çalışan, fakat uzun yıllar süren savaşların yarattığı ekonomik ve insani kriz sonucu Türkiye’nin nüfus ve sağlık sorunları önemli problemler olarak önünde durmaktadır. Modernleşme sürecinin etkili olabilmesi, toplum tarafından kabul görebilmesi için nüfus ve toplum sağlığı sorunlarının çözülmesi gerektiğinin bilincinde olan Türk seçkinleri, tıbbi modernleşmenin ve rasyonelleşmenin önemli bir katalizörü olarak gören, Amerikan hayırsever dernekleriyle, özellikle Rockefeller Vakfı’yla aynı noktada buluşmaktadırlar. Bu manada Türk seçkinlerinin arasında modernleşmenin tıbbiyelilerin arasında başlaması da bir tesadüf değildir. Türk seçkinleri ve Amerikan vakıfları tıbbin rasyonelleşme ve modernleşmedeki etkilerinin farkındadırlar. Sıtma, verem, çocuk ölüm oranlarının yüksekliği gibi sorunlarla mücadelede gerekli insan ve finansman desteği bu vakıflar üzerinden sağlanırken rasyonelliğin, modernliğin toplumun geneline yayılması da hedeflenmektedir. Bir yandan modern bir toplum inşa edilirken başka bir taraftan üretim ilişkileri için gerekli sağlıklı iş gücü kazanılmaya çalışmış, nüfus kontrolüyle ilgili çalışmalar finanse edilmiştir. 1950 ve 1960 sonlarında Çocuk Araştırma Enstitüsü ve Aile Planlama Merkezlerinin kurulması, doktor ve hemşire yetiştirmek amacıyla Türkiye’den Amerika’ya eğitim görmeye insanların getirilmesi ve bunların çalışmalarının fonlanması, İhsan Doğramacı gibi önemli isimlerin yetiştirilmesi ve Hacettepe Üniversitesi gibi çeşitli üniversitelerin temellerinin bu dönemde atılması yine bu bölümde bahsedilen konular arasındadır. Bu bölümde tıbbin iktidar ilişkileri üzerinde biraz daha teorik boyutu ele alınarak durulabilirdi. Nüfus, beden ve iktidarın ilişkisi kısa da olsa ele alınabilirdi. Çünkü “kaliteli nüfus yaratmak” için toplum sağlığı, aile planlaması, gebelik takibi, çocuk gelişimi gibi konular iktidarın nüfusu düzenleme pratikleri arasında sayılabilmektedir (Aslantürk, 2016, s. 574).²

² Tıp, nüfus ve iktidar ilişkilerine ilişkin daha detaylı bilgi için bkz. (Foucault, 2001).

İkinci bölümde “Az gelişmişliğin Çareleri” başlığından da anlaşılacağı üzere Türkiye’nin teknik ve sanayi uzmanı eksikliği, yeterli sanayi, ulaşım ve eğitim altyapısının bulunmaması ve bu manada Amerikan hayırsever derneklerinin, özellikle de Ford Vakfı’nın Türkiye’deki faaliyetleri ele alınmıştır. Ford Vakfı’nın temel amacı “akılcı yönetim ve kamusal eğitim araçlarını güçlendirmek” ve komünizmle ideolojik mücadelede “az gelişmiş” ülkeleri ve bunların seçkinlerini “özgür dünya” tarafına çekebilmektir (s. 88). Robert Kolej Mühendislik Fakültesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Fen Liseleri ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) kurulması ve bunların fonlanmaları, bu vakıfların sanayi alanında ve bilim eğitiminde Türkiye’deki faaliyetleri arasında sayılmaktadır. Yine bu bölümde ODTÜ ile Ford Vakfı’nın ilişkileri üzerinde uzunca bir şekilde durulmaktadır. ODTÜ, Türkiye’nin ve Ortadoğu’nun ihtiyaç duyduğu mühendisleri ve uzmanları yetiştirmesi düşünülerek kurulmuş bir kurumdur. Türkiye’nin Sovyetlere karşı tampon bölge olduğu iddiası ile Türk seçkinler Türkiye’nin altyapı ve sanayileşmesinin iyileştirilmesi konusunda Amerikalılardan yardım talep etmişler ve bu konuda ikna etmişlerdir. Bununla birlikte Ford Vakfı 60’lı yıllardan itibaren, siyasi konjonktür nedeniyle devlet kurumlarından çok özel sektörle iş birliği yapmaya çalışmıştır. Bu bölümde çok fazla değinilmeyen şey ise ODTÜ’nün öğrenci hareketlerinin farklı bir kampa, sola kaymasıdır. Mühendis yetiştirilmesinde başarılı olduğunu düşünen yazar bu öğrencilerin ABD ile ilgili tavır ve tutumlarına çok fazla değinmemiştir. Belki çalışmanın hacmini genişleteceği düşünülmüştür fakat ODTÜ’nün kurulduktan sonra yetiştirdiği öğrenci profilinin ABD veya vakıfları ne derece memnun ettiği veya bu konuda atılan adımların istenen sonuçları verip vermediği tartışılabilir.

“Uzmanlar Çağı” adlı üçüncü bölümde ikinci bölümün bir devamı niteliğinde olan uzman eksikliğinin vurgulanması ve bu konuda insan yetiştirilmeye çalışılmasının yanı sıra sosyal ve beşerî bilimler alanında bilimsel faaliyetlerin geliştirilmesinin de amaçlanması ortaya konulmaktadır. Uzman açığının kapatılması amacıyla çeşitli isimlere burs verilerek yurtdışında eğitim almalarının sağlanması, işletme ve sanayi yönetimi ile ilgili fakültelerin kurulması ve bölümlerin açılması, bunların fonlanması, Batılı sosyal bilim normları ile Türk seçkinlerinin daha yakın ilişki kurmasının sağlanması, özel sektörün desteklenmesi, iş adamlarına çeşitli eğitimlerin verilmesi ve özel sektörü desteklemek amacıyla kongreler düzenlenmesi gibi birçok husus vakıfların kayıtları ve ilgili kişilerin hatıraları taranarak ortaya konulmaktadır. Yine bu bölümde Ford Vakfı’nın, 60’lı yıllarda devlet kurumlarından ziyade özel sektörü ve vakıfları destekleme kararı almasından ve bu kararın arkasındaki siyasi konjonktürle birlikte 60’larda yaşanan keskin enflasyon ve ağır borçların etkisi belirtilmektedir. Ford Vakfı böylece iş dünyası ve Türk sermayesiyle devletten bağımsız bir ilişki geliştirebilmiştir. Rockefeller Vakfı’nın desteğinin ise eğitim alanında olduğu ve vakfın daha çok Türkiye’nin kendine has yönlerini keşfetmeyi ve bununla Batılı bir sentez vücuda getirmeyi hayal ettiği belirtilmektedir. Vakıf aynı zamanda alan araştırmalarını da

desteklemiştir. Bunu sadece akademik kaygılarla değil “birkaç iletişim biçimiyle birlikte ABD’nin “yabancı fikirler üzerinde daha fazla bir denetim sahibi olmasını” ve komünizm karşısında “ideolojik bir savuma” kurmasını sağlayacaktır” (s.179).

“Beşerî Bilimler ve Batılılaşma” başlığını taşıyan dördüncü bölümde ise Amerikan vakıflarının, ki bu konuda Rockefeller Vakfı ön plana çıkmaktadır, Türkiye’deki sosyal ve beşerî bilimlerin gelişmesi için ne gibi faaliyetler yürüttüğü ortaya konulmaktadır. Tarih, felsefe, yabancı dil (özellikle Amerikan dili ve edebiyatı), geleneksel ve Batılı sanatlar, özellikle müzik ve tiyatro alanlarındaki eğitimler fonlanmış, bu alanlarda eğitim alanlara burslar verilerek Amerika ve çeşitli Avrupa ülkelerine eğitim amacıyla gitmeleri teşvik edilmiştir. Sanatsal etkinliklerin beşerî bilimlerin ulaşacağı insan sayısından daha fazla insana ulaşabileceği düşünülerek, sanat önemli bir “araç” olarak görülerek desteklenmiştir. Erken’in bu bölümde ortaya koyduğu yalnızca Batı’nın normlarının ve onun bilimsel anlayışının tanıtılması ve yerleştirilmesi söz konusu olmamış, özellikle tarih ve sanat alanlarında geleneksel olanın araştırılması ve ortaya konulması teşvik edilmiş, Türk ve İslam kültürü tanınmaya çalışılmıştır. Bunun bir sebebi bir sentez ortaya koymaya çalışmaksa diğeri İslam ve Osmanlı araştırmaları ile İslam’ın içeriden değiştirilmesi gerektiğine duyulan bir inançtır (s.236). Halil İnalçık, Ahmet Hamdi Tanpınar, Fahir İz, Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Bülent Ecevit, Süleyman Demirel, Deniz Baykal, Mete Tunçay, Yıldız Kenter gibi Türkiye’nin önemli isimleri bu vakıfların destekleriyle eğitim gören birkaç isim arasındadır. “Bu desteklenen bu isimler ne kadar Amerikan hegemonyasını temsil etmiş ne kadar Amerikan çıkarlarına hizmet etmiştir” gibi sorulara bu çalışmada ulaşamıyoruz. Sayılan isimlerden önemli bir kısmının sol görüşlü olması ve hatta sol siyasette yer alması vakıfların başarısını tartışmalı kılabilir. Bununla birlikte sonuç bölümünde Erken’in (2020) belirttiği gibi birçok üst düzey bürokrat ve siyasetçinin (hatta başbakanların) Amerikan tedrisatından geçmiş olması belirli bir başarının kanıtı sayılabilir.

Sonuç bölümünde ise kitabın genel bir özetinin arkasından vakıfların başarılı olup olmadıkları kısaca tartışılmıştır. 1970’lerde değişen konjonktürle birlikte Türk-Amerikan ilişkilerinin farklı bir döneme girdiği belirtilmektedir. Bununla birlikte 1950’lerde kurulan eğitim kurumlarının Türkiye’de hala ayakta olması ve en başarılı kurumlar arasında sayılması, vakıfların kurdukları ilişki ağlarının Türk-Amerikan ilişkilerinde denge-fren mekanizması görevi görmesi bu vakıfların bir başarısı olarak değerlendirilmektedir.

Türk modernleşmesinin tarihi ile ilgili çalışmaların geneli Avrupa ile olan ilişkiler ve oradan ithal edilen kurumlar, kültür ve normlar ile başlamakta ya da bunları ele almaktadır. Bu kitap Türk modernleşmesinin başka ve önemli bir vechesini, Amerika ile olan ilişkileri ve bu ilişkilerin modern Türkiye’nin oluşumuna etkisini hayırsever vakıfları üzerinden ele almaktadır. Bu vakıflar Wilson’un yukarıda değinilen izolasyonist tutumunun terki ile birlikte diğer ülkelerle Amerika’nın ilişki kurmasında,

Amerikan kültürünün ihraç edilmesinde, “gayri resmi” bir rol oynamışlardır. ABD’nin Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı’ya savaş açmaması, doğrudan Osmanlı ve Türkiye toprakları üzerinde emperyal politikalar gütmemesi ABD ve Türkiye ilişkilerini pozitif anlamda etkilemiştir. Bununla birlikte hayırsever vakıflar üzerinden Türkiye’nin ihtiyacı olan uzmanların yetiştirilmesi, toplum sağlığı ve nüfus sorununun çözümü için çeşitli faaliyetlerin ve kişilerin fonlanması ve bunun doğrudan ABD hükümeti tarafından yapılmamış olması ilişkileri daha iyi ve ileri bir boyuta taşımıştır. ABD hükümetiyle yaşanan çeşitli krizlerde (Amerikan kolejlerinin kapatılması, Küba Füze Krizi, Johnson Mektubu vd.) veya değişen hükümetlerde bu faaliyetlerin sekteye uğramamasının belki de en önemli sebebi yukarıda sayılan faktörler olabilir. Bu bağlamda Erken önemli bir noktayı aydınlatan bir çalışma sunmaktadır. Filantropi ile hegemonya (Örnek, 2013) arasındaki ilişkinin ortaya konulması, tıbbın modernleşme üzerindeki etkisi, Amerikan derneklerinin yardım yaptıkları alanların kendi ideolojileri ile sınırlı olması gibi konuları kitapta bulmak mümkündür. Örneğin İhsan Doğramacı’nın eğitim alanını genişleterek diyetisyenlik ve fizik tedavi gibi yeni uzmanlık alanlarının geliştirilmesi için çabası Rockefeller Vakfı’nda bir karşılık bulamamış ve fonlanmamıştır (s.81). Vakfın önceliği nüfus planlaması, toplum ve çocuk sağlığı alanları olmuştur. “Tıbbı yatırım daha geniş çaplı bir misyonun, ülke seçkinlerinin bilimsel akıl yürütmesinin pekiştirilmesi, bu yaklaşımın daha geniş kitlelere yayılması yoluyla toplum dönüştürme misyonunun” (s.84) bir parçasıdır. Buna ek olarak nüfusun kontrol edilmesi ve sağlıklı iş gücünün yetiştirilmesi sayılabilecektir. Kitap, bilimsel araştırmaların, tıp ve sosyal bilimlerdeki gelişmelerin ve eğitimlerin hem uluslararası alanda hem de yereldeki iktidar ilişkilerindeki hegemonik yapısına ışık tutmaya yardımcı olabilecek niteliktedir. Sayılanlar hem modernleşmenin katalizörü hem de iktidar ilişkilerinin ve hegemonik faaliyetlerin araçları olarak okunabilecektir.

Erken (2020) çalışmasında vakıfların kayıtlarıyla birlikte vakıf çalışanlarının raporlarından, anılarından ve mektuplarından, Robert Kolej Arşivlerinden, bu vakıfların iletişim ağında olan insanların, bürokrat ve akademisyenlerin mektupları ve anılarından, Türk-Amerikan ilişkilerini farklı boyutlarda ele alan literatürden yararlanmıştır.

Amerika-Türkiye ilişkilerinin farklı bir yönünü ele alırken küresel tarihle birlikte okumaya çalışmıştır. Amerika’nın sadece Türkiye’deki değil diğer Latin Amerika ve Ortadoğu’daki faaliyetleri, İslam ülkelerindeki yaşadıkları tecrübelerin farklılığı, soğuk savaşın ideolojik bağlamı kitabın içerisinde genel akıcılığı bozmadan işlenmiştir. Bununla birlikte özellikle nüfus, tıp, sosyal ve beşerî bilimler alanlarının “iktidar”la ilişkisi, örneğin Foucault’cu bir yaklaşımla analize tabi tutulabilir ve bu minvalde bir eleştiri ortaya konulabilirdi. Vakıfların İhsan Doğramacı’nın diyetisyenlik ve fizik tedavi gibi alanlardaki isteklerini

karşılama yerine nüfus, çocuk ve toplum sağlığı gibi alanlara yönelmesi, bu alanları fonlaması, sosyal alan araştırmalarının arkasında yatan ideolojik nedenler bu çerçevede ele alınabilir.

Amerikan hayırsever vakıflarının Türkiye’de kurdukları ya da fonladıkları kurumların veya öznelerin tarihsel olarak bu vakıfların istediklerinden farklı bir kampta pozisyon almaları tarihi akışın her zaman istenilen şekilde devam etmeyeceğini göstermektedir. ODTÜ örneğinde olduğu gibi kurumların, öznelerin onlara yükledikleri amaç ve işlevlerin dışında pozisyon alabildiğine dair bir tartışmanın eksikliği çalışmada hissedilmektedir.

Akıcı bir dile sahip kitap rahat okunabilmekle birlikte bölümlerde tarihsel kronolojiye dikkat edilmemiş olması, olayların öncelik sıralamasının karıştırılmasına yol açabilmektedir. 1960’lı yıllardaki bir faaliyet anlatılırken bir anda 1950’lere geri dönülmesi kafa karışıklığına neden olabilmektedir. Bundan da önemlisi gerçekleştirilen faaliyetlerin tarihsel bağlamının kaçırılmasına ya da yanlış anlaşılmasına neden olabilecektir. 40’lı, 50’li ve 60’lı yıllar farklı tarihsel ve siyasal koşullara sahiptir.

YAZAR BEYANI / AUTHOR STATEMENT

Araştırmacı(lar) makaleye ortak olarak katkıda bulunduğunu bildirmiştir. Araştırmacı(lar) herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

KAYNAKÇA

- Aslantürk, H. (2016). Türkiye’de biyo-iktidar açısında sağlık hizmetleri ve kadın. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 573-595.
- Berkes, N. (2019). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Erken, A. (2020). *Amerika ve Modern Türkiye’nin Oluşumu: Bilim, Kültür ve Siyasal İttifaklar*. (E. Kılıç, Çev.). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Foucault, M. (2001). The birth of social medicine. J. Faubion (Ed.) *Power: The Essential Works of Foucault 1954-1984* (Çev: R. Hurley) içinde (ss. 134-156). London and Newyork: The New Press.
- Lewis, B. (2018). *Modern Türkiye’nin doğuşu* (Çev: B. Babür Turna). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Örnek, C. (2013). Hegemonya mücadelesi bağlamında filantropi ve sosyal bilimler: 1953 Yalova konferansı örneği. *Amme İdaresi Dergisi*, 46(3), 141-166.
- Zürcher, E. J. (2013). *Modernleşen Türkiye’nin tarihi* (Çev: Y. Saner). İstanbul: İletişim Yayınları.